

Тетяна Ляшенко

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

У статті автор розглядає реакцію влади та опозиції держав Центральної Азії на події в Україні та вплив на внутрішню та зовнішню політику цих країн російської агресії на нашу державу.

Ключові слова: референдум, резолюція, військова агресія, Україна, Центральна Азія.

Lyashenko T. Russian-Ukrainian relations in political idea of the states of Central Asia. The article examines the reaction of the authorities and the opposition of Central Asia to the events in Ukraine and the impact on domestic and foreign policies of these countries Russian aggression on our country.

Key words: referendum, resolution, military aggression, Ukraine, Central Asia.

Події в Україні створюють декілька проблем, як зовнішнього, так і внутрішнього характеру для правлячих режимів у Центральній Азії. Насамперед, успіх антиурядових протестів у Києві, які привели до повалення режиму В. Януковича, може стати надихаючим поштовхом для революцій у Центральній Азії. Одночасно, правителі держав ЦА розуміють, що дії президента Росії В. Путіна, спрямовані на окупацію українських територій, можна розцінити як план для майбутніх російських вторгнень і на землі Центральної Азії. Для цього є всі передумови: на території усіх п'яти пострадянських центральноазійських держав проживає російськомовне населення; Росія має велику військову присутність у Центральній Азії. Наприклад, Казахстан здає в оренду росіянам космодром «Байконур» і має декілька військових об'єктів підготовки російських військових. На територіях Киргизстану та Таджикистану також присутні російські авіабази, а останній приймає найбільшу російську групу сухопутних військ за межами РФ чисельністю близько 7000 солдатів.

Офіційні особи держав Центральної Азії намагаються утримуватися від коментарів або обмежуються загальними закликами до збереження спокою і миру. Публічно влада майже не коментує події в Україні. Зі зрозумілих причин вона не хоче потурати сепаратизму, але й відкрито засуджувати Росію, яка має величезні економічні важелі в регіоні, не ризикує.

Натомість окупація Криму викликає серйозну тривогу серед корінного населення країн Центральної Азії, створюючи настрої, далекі від беззастережної підтримки дій Росії. Незважаючи на ретельно організовану інформаційну пропаганду, яка проводиться більшістю російських ЗМІ, небагато альтернативної інформації все-таки потрапляє до широких мас населення і викликає бурхливу реакцію.

Проте деякі красномовні факти свідчать про довгострокові плани Росії і викликають занепокоєння центральноазійських керівників. Одним з таких фактів є розроблення Росією законопроекту, що полегшує право отримання громадянства для російськомовного населення у всьому колишньому Радянському Союзі. Ризик того, що Росія здійснюватиме кроки для реалізації цього плану, вперше, через події в Криму, усвідомили лідери регіону. Проблему вже окреслив В. Жириновський, який 23 лютого заявив, що Росія повинна взяти держави Центральної Азії під свій контроль у вигляді федерального округу.

Далі – більше. Посла Росії в Казахстані Михайла Бочарніков викликали в МЗС республіки для прояснення ситуації у зв'язку з висловлюваннями голови Верховної Ради Хакасії Володимира Штигашева про нібито наявність у Росії історичних прав на східні області Казахстану. Таким чином Казахстан відреагував на публікацію хакаського тижневика «Шанс online» від 9 квітня під назвою «У Росії кажуть про претензії на Східний Казахстан». У статті наводилися такі висловлювання Штигашева: «Навіть багато істориків не знають достеменно історію останніх 70 років. Східноказахстанська область, або Рудний Алтай завжди був у складі Росії. У Казахстану мало було території, прийняли рішення частину Ішимської області (а це Омська область) віддати. Віддали і зробили Караганду. Це в 1936, зовсім недавно. Всього ми п'ять областей передали Казахстану, і після цього Казахська АРСР з автономії була перейменована в РСР. Ці території передавалися як розмінна монета» [1].

Прес-секретар МЗС Казахстану Нуржан Айтмаханов заявив, що «почастішали випадки некоректних заяв офіційних представників Російської Федерації, які не можуть не викликати серйозної стурбованості». Також він нагадав про Договір між Казахстаном і Росією з приводу державного кордону, який набрав чинності 12 січня 2006 року, і висловив надію, що «офіційна влада РФ дасть оцінку висловлюванням В.Штигашева».

Події в Україні та особливо в Криму несподівано нагадали керівництву Казахстану про існування росіян та російськомовного населення і про те, що вони можуть стати «міною уповільненої дії», яка призведе до вторгнення в країну імперської Росії.

Судячи з усього, Казахстан все ж таки уважно стежить за українськими подіями і вирішив не допустити «кримський сценарій» на своїй території. Насамперед, Астана почала замислюватися про введення кримінальної відповідальності за заклики до сепаратизму. Запропоновані поправки до Кримінального кодексу включають покарання у вигляді тюремного ув'язнення строком до 10 років за заклики до «незаконних, неконституційних змін територіальної цілісності Республіки Казахстан». «Стаття належить до тяжких (злочинів) і у частині першій передбачає максимальну міру покарання у вигляді позбавлення волі строком до 7 років. Якщо ці ж дії будуть вчинятися особою з використанням службового становища, то до 10 років».

По-друге, керівництво Казахстану прийняло рішення різко збільшити казахське населення Півночі країни. Поки що йдеться про переселення 300 тисяч казахів з Півдня країни в північні області. Допомогу в цьому казахам надасть Китай. Причому допоможе він не тільки інвестиційними проектами, а й додатковою робочою силою з Синьцзян-Уйгурського автономного району і саме з тих районів, що населені казахами і уйгурами. Як вважають казахстанські експерти, для цього великого проекту необхідно близько 200 000 робітників. А загальна потреба в населенні становить близько 300 000 чоловік. І в зв'язку з цим Казахстан може використовувати надлишок робочих сил на Півдні країни, а Китай, у свою чергу, може направити надлишкову робочу силу з Синьцзяну.

Таким чином, реалізація казахсько-китайського сільськогосподарського проекту відбуватиметься таким чином:

1. Казахстан дає Китаю право на оренду і використання земель.
2. Надлишок робочих ресурсів з Південного Казахстану переводиться на північ.
3. Надлишок робочих сил з північного Синьцзян-Алтаю, Тарбагатай, Лійського регіону Китай направляє в Казахстан.
4. Вироблена продукція буде реалізовуватися на казахстанському ринку, надлишки – на китайському.
5. Китай бере на себе питання фінансування і забезпечення технікою.

Усе це повинно створити реальну противагу російському впливу в Казахстані і не тільки. Незважаючи на те, що вторгнення

Росії в Україні на перший погляд не має великого значення для східної частини колишнього СРСР, уряди та еліти Центральної Азії, швидше за все, ретельно проаналізували останні дії Росії. Збільшення впливу Китаю в Центральній Азії може запропонувати в перспективі цим державам потужну альтернативу Росії, а криза в Україні збільшує привабливість Китаю як партнера.

Тим більше, що вплив Росії в Центральній Азії повільно, але постійно знижувався протягом останнього десятиліття. Нова Російська імперія бореться на своїх західних кордонах з впливом ЄС і США, суб'єктами, які є економічно сильнішими, але достатньо нерішучими у військовому плані стосовно зупинки агресивних планів Москви. Проте на своїх східних кордонах Росія стикається з набагато більш активним потенційним суперником. Хоча Китай все ще економічно слабший Західного світу, він вживає ефективних заходів з підвищення свого економічного впливу в регіонах, що становлять особливий інтерес для Росії, а також і у самій Росії. Можна не сумніватися, що і у військово-територіальному протистоянні Китай виявиться більш рішучим, ніж європейська цивілізація. У чому, на нашу думку, повинна переконатися Росія.

У Центральній Азії Китаю в останнє десятиліття вдалося замінити Росію як основного торгового партнера Туркменістану і створити серйозні проблеми для панування Росії в торговельній сфері з іншими чотирма країнами регіону. Китайські інвестиції в Центральній Азії вже випереджають російські, отже, економічна переорієнтація економік Центральної Азії на Китай повинна очікувати подальшого поглиблення в майбутньому.

Тим не менш, офіційний Казахстан дає досить обережні оцінки діям Москви в Україні. Казахстан заявив, що «глибоко стурбований непередбачуваними наслідками» в Україні. Однак уже 25 березня на брифінгу в Гаазі президент Казахстану Нурсултан Назарбаєв зробив заяву щодо ситуації в Україні. Він зазначив, що Казахстан визнає референдум у Криму і підтримує рішення Росії про входження півострова до складу РФ. А в офіційній заяві МЗС Казахстану сказано: «Референдум 16 березня продемонстрував світу вільне волевиявлення населення автономної республіки. У Казахстані з розумінням ставляться до рішення Російської Федерації в умовах, що склалися. Ми виступаємо за мирні форми

виходу України з кризи і його подолання шляхом переговорного процесу під егідою ООН та інших авторитетних міжнародних організацій» [2].

У зв'язку з цим МЗС України вручило ноту раднику-посланнику посольства Республіки Казахстан в Україні Аргіну Оспанову. У ній, зокрема, сказано: «Ці заяви йдуть врозріз із загальноприйнятими нормами міжнародного права і позицією більшості країн світу, суперечать партнерським відносинам між двома країнами і є неприйнятними для української сторони» [3].

Міністерство закордонних справ Казахстану висловило глибоке занепокоєння подіями в Одесі та на Сході України. Однак у своїй заяві МЗС Казахстану жодного разу не згадало Росію.

Казахстан закликає всі сторони відмовитися від використання сили, поважати міжнародне законодавство, зважено підходити до ситуації, утримуватися від провокування подальшої ескалації кризи і сподівається на швидку нормалізацію становища.

Проте у заяві казахстанського відомства не зазначено, про які саме події в Україні йдеться і хто є сторонами кризи.

Зауважимо, Казахстан, який входить до низки інтеграційних проєктів під проводом Москви і владу якого, як і російську, правозахисники й західні політики звинувачують в авторитаризмі, є з багатьох питань союзником Росії.

Взагалі, багатий нафтою Казахстан є прикладом уразливості регіону, який є членом-засновником Митного союзу, його економіка тісно пов'язана з Росією. 5 березня Путін запросив президента Казахстану Нурсултана Назарбаєва разом з президентом Білорусі і сказав їм, що криза в Україні ризикує нашкодити їх економічному блоку.

Хоча Казахстан, як єдиний член Центральної Азії, спочатку вітав Російський проєкт економічного союзу, організація почала втрачати підтримку в політичних і економічних колах Казахстану через сильний приплив російського бізнесу на казахстанський ринок. І в той час, як Киргизстан і Таджикистан згадуються як потенційні кандидати на вступ в союз, Таджикистан уже отримав членства в ВТО ще рік тому і Киргизстан гостро дебатуює з приводу за і проти членства в ВТО і Митному союзі.

Казахські експерти заявляють, що Казахстану вигідне збільшення кількості країн-членів Митного союзу. При цьому існують

певні пріоритети, викликані економічною ситуацією. З усіх потенційних учасників МС Україна – найперспективніший для Казахстану економічний партнер, оскільки навіть сьогодні товарообіг з Україною становить близько 4,5 млрд доларів на рік і посідає друге місце після Росії. Наступним за привабливістю як партнер по МС для Казахстану є Узбекистан – понад 1 млрд на рік.

При цьому відомий політолог з Казахстану Досим Сатпаєв вважає, що багато держав, які також висловили бажання вступити до Митного союзу, можуть завдати функціонуючим членам певних незручностей. Він заявив, що нині Росія і Казахстан уже здійснюють серйозні фінансові впливання в Білорусь, яка має цілий букет внутрішніх економічних проблем.

Міністерство закордонних справ Узбекистану виступило з досить жорсткою заявою щодо ситуації в Україні. У ньому немає ні слова про вільне волевиявлення народу і про референдум, що пройшов у Криму (на відміну від заяви МЗС Казахстану). Йдеться виключно про територіальну недоторканність і політичну незалежності будь-якої держави. «Події, що відбуваються в Україні, призвели до серйозних ускладнень ситуації та протистояння, що можуть призвести до ще більшої ескалації напруженості і важко передбачуваних наслідків, створенню реальної загрози суверенітету і територіальної цілісності країни. Вони не можуть не викликати глибокої тривоги і заклопотаності в Узбекистані» [4].

Таджикистан утримався від оцінки кримського «референдуму», проте різко засудив події на Майдані (глава таджицького МЗС С. Аслов порівняв ситуацію в Україні з громадянською війною, яка розгорілася в Таджикистані у 90-ті роки минулого століття, і заявив, що «дії українських радикалів і екстремістів знаходяться поза правовим полем»).

З іншого боку, політичний аналітик з Таджикистану Парвіз Муллоджанов зазначив, що дії Росії є небезпечний для країн Центральної Азії. «Вони (держави ЦА) знають, що можуть стати наступними» [5]. Своєрідною реакцією Таджикистану є націоналізація підприємств Д.Фірташа в цій державі. Суд «несподівано» взяв до уваги, що український бізнесмен здобував свої активи за допомогою колишнього міністра промисловості Зайди Саїдова. Нині – звичайного таджицького ув'язненого. Економічний суд міста Ду-

шанбе задовольнив позов Агентства з державного фінансового контролю та боротьби з корупцією Таджикистану про незаконну приватизацію ЗАТ «Гулістон», контрольний пакет акцій (95 %) якого належить українському олігарху Дмитру Фірташу. Решта 5 % акцій цього підприємства належать синові экс-міністра промисловості Зайді Саїдову – Хайрулло Саїдову. Паралельно ведеться перевірка законності приватизації «ТаджикАзот», яким також володів Д. Фірташ.

Туркменістан наразі утримується від висловлення своєї позиції щодо подій в Україні.

Реакція на події в Україні у країн Центральної Азії була очікувано стриманою. З одного боку, багато хто з них співпрацює з Росією. З іншого – тут дуже сильні й інтереси США. Якщо, наприклад, Казахстан входить до Митного союзу, то цим і визначається його підтримка позиції Росії.

У бідніших частинах Центральної Азії В. Путін має навіть більший вплив. Він може знищити економіку Киргизстану, Таджикистану та Узбекистану, зажадавши візи для трудящих-мігрантів, чий грошові перекази значною мірою сприяють ВВП, який становить майже половину у випадку з Таджикистаном. Взаємозалежність цих країн стала очевидною в перший робочий день після появи російських військ у Криму. Не тільки російські ринки і рубль струсонуло; сом Киргизстану втратив 15 % свого курсу до того, як трохи відновився [6].

Водночас пролунала і низка несподіваних заяв. Одна з них – з Киргизії, де розташовувалися по черзі бази США та Росії. Сьогодні, завдяки «Газпрому», республіка начебто почала дотримуватися російських позицій. Але МЗС Киргизстану виступило з різкою заявою. Президент Алмазбек Атамбаєв висловив співчуття сім'ям убитих у Києві і заявив, що розуміє проблеми, які належить подолати українському народу «на шляху до реальної демократії і народовладдя».

«Киргизька Республіка розділяє занепокоєння світової громадськості у зв'язку з ескалацією напруженості в Україні, – йдеться в заяві. Киргизька Республіка засуджує будь-які дії, спрямовані на дестабілізацію ситуації в Україні. Тому вважаємо недоречною і неадекватною заяву В. Януковича від 11 березня поточного року.

Єдиним джерелом влади в будь-якій країні є народ. Не може бути легітимним президент, що повністю втратив довіру свого народу, де-факто втратив президентські повноваження і, більше того, що втік зі своєї країни. Саме непродумані дії і корумпованість колишньої влади України призвели до сьогоднішньої кризи і загибелі десятків безневинних людей. Киргизька Республіка виступає за якнайшвидше врегулювання ситуації в Україні мирними засобами, шляхом переговорів і діалогу, при безумовному дотриманні норм міжнародного права і Статуту ООН» [7].

Варто нагадати, що экс-президент Киргизстану Курманбек Бакієв¹ заочно засуджений Первомайським судом Бішкека до 25 років позбавлення волі з конфіскацією майна, з відбуванням покарання у виправній колонії посиленого режиму. Його брат, колишній глава Служби державної охорони Жанибек Бакієв заочно засуджений до довічного позбавлення волі. Сини колишнього президента – Марат Бакієв засуджений до 20 років, Максим Бакієв – до довічного позбавлення волі.

Міністерство закордонних справ Киргизької Республіки також висловило серйозну стурбованість у зв'язку зі збройними зіткненнями в Одесі, які відбулися 2 травня і призвели до десятків людських жертв. «Світова спільнота стає свідком нових тенденцій на пострадянському просторі, і по всій ймовірності, вони вимагають негайного початку розширеного діалогу, а не продовження конфронтації. У цьому зв'язку, Киргизька Республіка закликає конфліктуючі сторони до негайного припинення насильства і врегулювання кризи шляхом мирного переговорного процесу в рамках міжнародного права і Статуту ООН» [8].

Політолог Павло Дятленко з Киргизстану каже, що правляча еліта стурбована діями Москви в Криму. Не стільки через страх

¹ Курманбек Бакієв – киргизький політичний і державний діяч, лідер політичного блоку «Народний рух Киргизстану» (з 2004 р.), прем'єр-міністр Киргизії (2000–2002 рр. і 2005 р.). Президент Киргизії з 2005 по 2010 рр., прийшов до влади на хвилі «Революції тюльпанів» проти уряду Аскара Акаєва. У 2009 р. переобраний на посаду президента Киргизії. У ході революції 7–15 квітня 2010 р. був скинутий і залишив країну. Одним із приводів до революції якраз і стала клановість в управлінні країною. Нині з більшістю родичів перебуває в політичній еміграції в Білорусії.

аналогічної військової інтервенції, скільки через загальну стурбованості бажанням Росії залякати сусідів з колишнього союзу. «Це занепокоєння маленької країни по відношенню до великого протистояння на пострадянському просторі», - говорить Дятленко.

Чинибай Турсунбек, лідер правлячої в країні Соціал-демократичної партії, каже, що він на боці українського народу. Киргизстан зробив висновки з двох своїх революцій, говорить він, зокрема, президенти не повинні допускати своїх дітей до участі в політиці або тінювих оборудках.

Опозиційний політик Омурбек Абдрахманов згоден з тим, що український державний переворот став «позитивним процесом», оскільки люди вибрали між «демократичним Заходом і авторитарним Сходом».

Незважаючи на те, що партія «Ар-Намис» перебуває в коаліції з Соціал-демократами Турсунбекова, вона традиційно посіла промосковську позицію. І в цьому випадку один з провідних політиків партії «Ар-Намис» Турсунбай Бакир уулу засудив заворушення в Україні, які, за його словами, профінансовані західними урядами.

Бакир уулу був одним з тих, хто склав відхилений законопроект про обмеження іноземної фінансової участі в громадянських об'єднаннях в Киргизстані, на кшталт того, як це відбулося в Росії. Події в Україні, говорить він, підтвердили його думку про те, що такі «неконтрольовані» дії повинні бути зупинені. Також Бакир уулу попередив, що ейфорія від революції швидко проходить.

Варто зазначити, що зараз Киргизстан відмовляється вступати в Митний союз на запропонованих Кремлем умовах. «Ми підемо шляхом, який відповідає інтересам громадян Киргизії». Так прокоментував президент країни Алмазбек Атамбаєв прийняття «дорожньої карти» щодо приєднання республіки до Митного союзу. Він підкреслив, що хоча у Киргизстана мало альтернатив запропонованому варіанту співпраці, але країна приєднається до Росії, Білорусі та Казахстану тільки в тому разі, «якщо будуть виконані вимоги Бішкека».

«Невже ви не знаєте мене досі? «Продавити» мене на щось на шкоду країні – неможливо. Ми вступимо до Митного союзу тільки за умови, якщо будуть виконані наші вимоги. А шантажувати Атамбаєва неможливо; занадто я загартувався. У нас вибір малувагий, але ми підемо тільки тим шляхом, який влаштує киргизів і

захистить наші інтереси» [9], – заявив президент 16 грудня 2013 на підсумковій прес-конференції.

Таким чином, заява президента Киргизстану стала першим відкритим визнанням, що Кремль вдається до шантажу, щоб примусити країни колишнього СРСР вступити до Митного союзу. До цього президенти України та Вірменії воліли дипломатично заперечувати наявність тиску на них з боку Москви.

Раніше перший віце-прем'єр Киргизстану Джоомарт Оторбаєв повідомив, що «дорожня карта» вступу цієї республіки до Митного союзу була затверджена Євразійської комісією в листопаді поточного року без участі киргизької сторони і в такому вигляді цей план офіційний Бішкек не влаштовує.

Лідери опозиційних течій у державах Центральної Азії вбачають у ситуації з російським втручанням у справи України безліч центральноазійських паралелей. Казахський політолог Досим Сатпаєв вважає, що прецедент того, що Росія не замислюючись порушила Будапештський меморандум 1994 року, є загрозою безпеки для України. Такою поведінкою Росія, за його словами, показує всю ціну суверенітету країн колишнього Радянського Союзу, який може бути легко знищений з надуманого приводу. Для Казахстану, населення якого на 25 % складається з етнічних росіян, ця проблема стоїть надзвичайно гостро.

Равшан Жеєнбеков, лідер опозиції Киргизстану, також дуже стурбований кримським прецедентом. У Киргизстані теж проживає значна російськомовна меншина, є російська військова база і, крім того, киргизька економіка сильно залежить від грошових переказів, які з Росії відправляють киргизькі гастарбайтери. А це означає, що у Росії є ще й потужний економічний важіль впливу на керівництво країни.

Одним з факторів, що надзвичайно сильно впливають на громадську думку в Центральній Азії, є джерела інформації. Більшість населення в регіоні дивляться московське ТБ і стурбовані розмовами про фашистів, що заповнили Україну.

В Узбекистані та Туркменістані політичні дебати не проводяться, а громадське обговорення не заохочується. Один інтернет-користувач з Узбекистану свідчить, що люди обговорюють події в Україні в інтернеті так само, як вони обговорювали Арабську

весну 2011 року. За його словами, дебати посилювалися після проведення невеликої демонстрації на підтримку мітингувальників у Києві біля українського посольства в Ташкенті [10].

У Туркменістані, найбільш ізольованій з п'яти держав Центральної Азії, за словами місцевого журналіста, на тлі досить обмеженого доступу в Інтернет основним джерелом новин залишаються московські телевізійні станції, доступні тим, у кого є супутникові антени.

Тим не менш, жодна з країн Центральної Азії не проголосувала проти резолюції Генасамблеї ООН щодо територіальної цілісності України. За прийняття документа на засіданні Генасамблеї в у Нью-Йорку проголосували 100 держав, проти – 11, утрималися – 58.

Генасамблея підтримала суверенітет і територіальну цілісність України, закликала держави утриматися від дій, спрямованих на порушення українських кордонів, а також підтвердила нелегітимність референдуму в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі 16 березня 2014 року.

Згідно з даними голосування, проти резолюції проголосували Вірменія, Білорусь, Болівія, Куба, КНДР, Нікарагуа, Росія, Судан, Сирія, Венесуела і Зімбабве. Максимум, що могли зробити держави ЦА, вони і зробили – не натиснули на жодну кнопку. І це при тому, що Росія, як було заявлено у ЗМІ, чинила масований тиск на низку східноєвропейських і центральноазійських країн, домагаючись від них не оголошувати кримський референдум недейсним. «Москва навіть погрозувала Молдові, Киргизії, Таджикистану та низці інших країн штрафними санкціями у разі їхньої підтримки резолюції Генеральної Асамблеї ООН» [11].

Але і Європа, і Америка повинні остаточно усвідомити, що від ситуації, від долі України залежить майбутнє всього світоустрою, а не лише вихід Заходу до Центральної Азії і Близького Сходу.

Директор Інституту Центральної Азії і Кавказу університету Джона Хопкінса Сванте Корнелл зауважує, що Україна і кавказькі країни необхідні для здійснення мрії Володимира Путіна про створення «євразійської» імперії від Білорусі до Таджикистану.

«Американсько-російські відносини погіршилися через Україну, але негативні наслідки не обмежаться лише Україною. Путін усвідомлює стратегічне значення кавказького коридору більше, ніж

автори стратегії на Заході. Звідси і вторгнення в Грузію у 2008 році, яке, як визнав колишній президент Дмитро Медведєв, було націлене на те, щоб зупинити розширення НАТО» [12], – пише політолог.

Він зауважує, що Кремль уже закріпив свій вплив у Вірменії. А в Грузії і Азербайджані Путін фінансує проросійські політичні сили і рухи. Політолог припускає, що Кремль може посилити конфлікт між Вірменією і Азербайджаном через Нагірний Карабах. А потім почати вимагати від Грузії коридор для своєї армії, щоб вона, нібито, мала доступ до своїх баз у Вірменії.

Незважаючи на сьогоднішні, на перший погляд, досить обережні дипломатичні реакції, Росія все ж отримала значно меншу політичну підтримку інтервенції в Україну від своїх союзників у Центральній Азії, ніж це було під час війни на Кавказі 2008 році. Навіть якщо шість років тому деякі місцеві еліти підтримали введення військ Росії в Грузію, сьогодні фактично жодна країна відкрито не готова зробити це. Зусилля з інтеграції Росії в центральноазійському регіоні можуть наптовхнутися на активний або тихий спротив, аж до того, що і Киргизстан, і Таджикистан можуть дистанціюватися від євразійського проекту. У довгостроковій перспективі навіть Казахстан може вважати невитідним створення союзу з державою, що піддається осуду або навіть блокаді в багатьох частинах світу і, до того ж, загрожує територіальній цілісності Казахстану. Поведінка президента Казахстану Нурсултана Назарбаєва на недавньому саміті Митного союзу продемонструвала більш обережну позицію у відносинах з північним сусідом, ніж будь-коли. Більш того, навіть обережні спроби пов'язати Узбекистан і Туркменістан тісніше з Росією зараз будуть сприйматися з набагато більшим скептицизмом всередині їх еліт.

8 травня в Москві пройшла неформальна зустріч голів держав, які входять до Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ). Основною темою зустрічі була ситуація в Україні, в контексті чого В.Путін разом з колегами з Білорусі, Вірменії та Таджикистану відвідали тренування з управління збройними силами Росії. Безумовно, таким чином, російський президент намагається заручитися максимальною підтримкою в разі вторгнення на східні території України. Але найбільш впливового союзника Росії по СНД – Казахстану – на цій зустрічі якраз і не було. Так що

можна стверджувати, що реальної підтримки діям Росії немає не лише на Заході, але й серед колишніх радянських республік.

Загалом, через ситуацію навколо подій в Україні можна простежити посилення антиросійської риторики у Казахстані, Киргизстані і Таджикистані й активізацію в цих країнах опозиції, яка традиційно орієнтується на європейські цінності. Водночас, на теперішньому етапі це не відображає загальних настроїв у суспільстві цих країн. Найбільш гострою є ситуація в Киргизстані, враховуючи наявність нестійкої рівноваги в Ошській області, традиційного протестного руху та посиленого зовнішнього впливу.

Захоплення Росією України може здатися вигідним для Кремля в короткостроковій перспективі, особливо враховуючи зміцненням особистої влади В. Путіна всередині власної країни. Проте держави Центральної Азії будуть повільно, але неухильно намагатися знайти способи, щоб вийти з об'ємів Росії. Зокрема, знижується їх страх перед Китаєм у світлі зростаючої російської агресивності та економічної стагнації. Наприклад, Туркменістан і Казахстан є менш уразливими для Росії з погляду трудової міграції, і, отже, ці країни володіють більшим інструментом для пошуку альтернативних Росії союзників. Нарешті, отримуючи відносно невелику площу в Криму, Росія заплатить високу ціну, втративши Центральну Азію як останню територію, готову залишатися під її впливом.

---

1. Владимир Штыгашев вспомнил историю СССР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shans-online.com/news/2014-04-09/>

2. Казахстан вважає референдум про статус Криму вільним волевиявленням громадян // Ukanews. – 2014. – 19 березня.

3. Україна вручила ноту Казахстану через заяви Назарбаєва // Ukanews. – 2014. – 27 березня.

4. Заявление информационного агентства «Жахон» о событиях в Украине. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jahonnews.uz.> – 2014. – 03 березня.

5. Бартлетт П. Автократии Центральной Азии после Крыма – Русская рулетка / П. Бартлетт // Eurasianet.org. 2014. – 9 апреля.

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/asia/21599048-events-ukraine-point-up-local-rulers-fraillitiesand-they-know-it-russian-roulette>

7. Министерство иностранных дел Кыргызстана заявило, что не считает В. Януковича легитимным президентом Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/news/21932>. 2014. – 11 березня.
8. Заявление МИД КР от 3 мая 2014 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mfa.kg/vistupleniya/zayavlenie-mid-kr-ot-3-maya-2014-goda-16_ru.html
9. Азия-Плюс. – 2013. – 20 декабря.
10. Центральная Азия: тревога и озабоченность ситуацией в Украине // IWPR. – 2014. – 15 марта.
11. Росія тиснула на країни ООН перед голосуванням по Криму // Українська правда. – 2014. – 29 березня.
12. Svante E. Cornell. Checking Putin's Eurasian Ambitions Georgia and Azerbaijan can deny Moscow access to the Caspian Sea and Central Asia. But they need U.S. support / E. Svante // The Wall Street Journal. – 2014. – April 6.